

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ สภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่นปัญหาการลดลงของป่าไม้ ปัญหาดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ ความเสียหายที่เกิดจากน้ำท่วมและน้ำเน่าเสีย ไม่เหมาะแก่การใช้และการบริโภค การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษย และในขณะเดียวกันก็พยายามรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมส่วนรวม ดังนั้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงเป็นการแก้ปัญหาแนวทางหนึ่งที่ควรกระทำ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะได้ผลและมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสำนึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ การสร้างความตระหนักความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่ง ที่สามารถนำมาปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญของสังคมในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนมีคุณธรรมอันจะช่วยให้สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และสามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถของตน อันจะช่วยให้บุคคลสามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างปกติสุข และมีประสิทธิภาพทางอาชีพการงาน ซึ่งรัฐบาลได้เห็นความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของสังคม เพื่อทำให้มนุษย์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติจึงได้กำหนดนโยบายของการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2535 - 2539 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี , 2535) ในนโยบายข้อ 1.3 ที่กล่าวไว้ว่า “ มีความเข้าใจ เห็นคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์ศิลป วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม “ และมาตรการข้อ 13 กล่าวไว้ว่า “ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีส่วนร่วมในการป้องกัน เสริมสร้าง อนุรักษ์และใช้อย่างมีคุณภาพโดยสอดคล้องในการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมเสริม”

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังให้เยาวชนของชาติมีความรู้ ความตระหนัก เจตคติและรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นรู้จักตัดสินใจจะกระทำสิ่งใดเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 - 2539 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2535) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล มีเป้าหมายให้เด็กและเยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงอายุ 0 - 18 ปี ได้รับการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานตามวัยและมุ่งเน้นให้นักเรียน มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถพื้นฐานในการคิดแปลงแก้ไขปัญหา ปรับตัวและนำการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตได้อย่างเหมาะสม มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและทักษะวิชาชีพ ตระหนักในคุณค่าของศิลปและวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจและมีค่านิยมที่ถูกต้องทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540) ได้ระบุไว้ว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องเร่งฟื้นฟู พร้อมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป้องกันสภาวะสิ่งแวดล้อมในชนบทและในเมือง ด้วยการสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแล การใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างเสริมวินัยและประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการผลิตให้เป็นไปอย่างประหยัด ได้ประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสูงสุด และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนเพิ่มบทบาทของประเทศไทยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระหว่างประเทศทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก

สำหรับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี , 2539) ได้ระบุถึงแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ในด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาโดยมีเป้าหมายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อความมั่งคั่งของประเทศแต่เพียงอย่างเดียว โดยละเลยการพัฒนาทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้ล้าหลังตามเศรษฐกิจไม่ทัน ข้อมมิใช่การพัฒนาที่จริงจังยั่งยืนอีกต่อไป ท้ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปัญหาาร่วมกระแกลายเป็นปัญหาาร่วมของทุกประเทศทั่วโลกที่

จะต้องใช้ความสำคัญและเอาใจใส่ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ มีความสงบสุข และอบอุ่นท่ามกลางความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการสืบทอดสายใยทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งเสริมสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาคนสืบต่อไป

โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยการส่งเสริมให้นักเรียนและประชาชนทั่วไป ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา นับเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการเตรียมให้เยาวชนของชาติในช่วงอายุ 12 - 18 ปี เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสามารถที่พัฒนาประเทศต่อไป เยาวชนในวัยดังกล่าวถือว่าเป็นวัยกำลังเจริญเติบโต และเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่และเป็นวัยที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงานของประเทศอีกด้วย ดังนั้นการจัดการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษา จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญและประสบการณ์ด้านวิชาการและด้านอื่น ๆ ควบคู่กันไปเพื่อที่จะให้เยาวชนเหล่านั้นได้ความรู้ ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี ซึ่งเยาวชนเหล่านี้จะเป็นผู้ช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาสถานะแวดล้อมที่เหมาะสมต่อไปในอนาคต ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า เยาวชนมีโอกาสรับรู้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มีความเข้าใจในคุณค่ามากขึ้น จากสังคมที่มีปัญหาในเรื่องสถานะแวดล้อม และสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้มากกว่าผู้ใหญ่ ในอนาคตการพัฒนาให้เกิดความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการชี้แนะให้เยาวชนเหล่านี้มีความพร้อมที่จะสร้างประโยชน์ ช่วยหาแนวทางและให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้นครูจึงมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาเยาวชนของชาติ ให้ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ถึงแม้ว่าตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดเนื้อหาให้มีการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในกลุ่มวิชา วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา การงาน และศิลปศึกษา (กรมวิชาการ , 2533) และมีการประกาศใช้มาแล้ว 7 ปีแล้ว แต่ยังมีได้มีการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการเรียนการสอน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษามาก่อน สภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังเป็นปัญหาสำคัญ ประชาชนช่วยกันแก้ปัญหาได้ไม่ทั่วถึง เช่น การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง การแยกขยะในการทิ้ง การใช้

ผลิตภัณฑ์พลาสติก กล่องโฟมและถุงพลาสติก เป็นต้น ซึ่งปัญหาของสภาพแวดล้อมมีผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจของบุคคลในชุมชนนั้น ๆ เมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม ทำให้การพัฒนาคุณภาพของบุคคลในแต่ละชุมชนไม่เกิดความก้าวหน้า นักเรียนมัธยมศึกษาเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเป็นผู้ที่จะช่วย กระตุ้นตนเอง สมาชิกในครอบครัวและชุมชน ให้เกิดความสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการเรียนการสอนให้แก่ักเรียนมัธยมศึกษา ในด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาจึงมีความจำเป็นซึ่งโรงเรียนต่าง ๆ จะต้องมีการเตรียมครูให้มีความเข้าใจในหลักสูตร สอนได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการวางแผนการสอนเป็นขั้นตอน มีการวิเคราะห์และศึกษาหลักสูตร ซึ่งจะช่วยให้ทราบการกำหนดจุดประสงค์ของการสอน มีความเข้าใจในเนื้อหา และวิธีการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา สามารถวางแผนการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลได้ เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกและมีพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง

การศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา คาดว่าจะมีส่วนช่วยเป็นแนวทางปรับปรุงหรือพัฒนาการในการบริหารจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในการปรับปรุงหลักสูตรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในระดับมัธยมศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้จริง รวมทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอน และปรับปรุงการเรียนการสอนด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน อันจะส่งผลให้เกิดการปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่ผู้เรียนและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป และช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
3. เพื่อศึกษาความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ก. ด้านการบริหารจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับการดำเนินการของผู้บริหารโรงเรียนในด้านบุคลากร งบประมาณ อุปกรณ์สื่อ และวิธีการจัดการ

ข. ด้านการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งเกี่ยวกับการดำเนินการของครู ในด้านเนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในรายวิชา วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา งานเกษตร ศิลปศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ส่วนกลางและเขตการศึกษา 1-12

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จะทำให้รู้จักรักรรรมชาติ บทบาทและฐานะของตนที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบในสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายที่จะให้บุคคลดำรงชีวิตอยู่อย่างประสานสอดคล้องกับธรรมชาติ พร้อม ๆ กับอยู่ในสังคมระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลกอย่างปกติสุข

สภาพการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง ภาวะที่เป็นอยู่จริงของการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

ปัญหาการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

ความต้องการการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง ความประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

ทั้งสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา วัด
ได้จากความคิดเห็นของผู้บริหารและครู โดยใช้แบบสอบถามซึ่งพัฒนาโดยผู้วิจัย

ผู้บริหาร หมายถึง ครูใหญ่ หรือ อาจารย์ใหญ่ หรือ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นทางการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นการภายใน

ครู หมายถึง ครูผู้รับผิดชอบการสอน วิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา สุขศึกษา
งานเกษตรและศิลปศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในส่วน
กลาง(กรุงเทพมหานคร) และในส่วนภูมิภาค (เขตการศึกษา 1-12)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบสภาพที่เป็นจริง ปัญหาและความต้องการของผู้บริหารและครูในการ
จัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
2. นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทาง ในการปรับปรุงหลักสูตรสิ่งแวดล้อม
ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาให้มีความเหมาะสมและทันสมัยยิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ในการจัดสัมมนา
ผู้สอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
4. เป็นแนวทางสำหรับกระทรวงศึกษาธิการและผู้ที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลไปใช้ในการ
ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น